

Марина Штетих*

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Центар за историјску географију
и историјску демографију

**ПОВЕЉА БРАЋЕ ГРГУРА, ЂУРЂА И ЛАЗАРА ВУКОВИЋА
И МАТИ ИМ МАРЕ МАНАСТИРУ ХИЛАНДАРУ
ЗА СЕЛО ОРАХОВАЦ (Хил. 79 и Хил. 80)****
[1403–13/14. март 1408]

Сажетак: Предмет рада је повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара Вуковића и њихове мајке Маре, издата у периоду између 1403. и 13/14. марта 1408. године, којом Манастиру Хиландару поклањају село Ораховац са међама утврђеним у време цара Стефана Душана. Повеља је сачувана у две верзије веродостојног садржаја, настале на пергаменту старосрпским језиком, које се чувају у Хиландару – краћа (Хил. 79) и дужа (Хил. 80). Потпунија верзија садржи опис међа Ораховца, као и потпис, док се на исправи Хил. 79 налази погрешан датум, дописан у XIX веку. Хил 79 је највероватније хиландарски препис оригинала, настао у XV столећу, или пак концепт сачињен у канцеларији Бранковића. Судаћи према изгледу повеље и писму, Хил. 80 представља препис данас изгубљеног оригинала, који је настао у Хиландару у периоду XV–XVI века.

I

(Хил. 79)

1417, 10. април [XV век]

Опис исправе

Повеља Хил. 79, која представља концепт или препис веродостојног садржаја, чува се у хиландарском архиву (АХС), топографска

* Ел. пошта: marina.stetic@f.bg.ac.rs

** Рад је део пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: *Насеља и становништво српских земаља у позном средњем веку (XIV и XV век)*, ев. бр. 177010.

сигнатура А 6/12. Фотографија исправе налази се у архиву САНУ – број 8876/Л–110, као и у Народној библиотеци Србије – Ф 2807, док је у Архиву Србије похрањен фото-слајд (А 6/12).¹ Повеља је исписана на пергаменту димензија 232 x 323 мм, уставним писмом у 28 редова, црним мастилом, док су у црвеној боји крст на почетку и иницијал П, који се простире испред прва три реда текста.² Текст се одликује уредним, уједначеним писмом Ресавске школе, претежно књишким стилем и појединим елементима народног говора, док су редови прави, тако рећи једнаке дужине и размака.³ Једна од одлика текста повеље Хил. 79 јесте и употреба словних облика нетипичних за XV век, што је карактеристика и повеље од 15. октобра 1406. године, издате хиландарској болници од стране истих ауктора, о поклону 100 унчи од трга у Хочи.⁴ Исправа не садржи опис међа села Ораховца, за разлику од повеље Хил. 80, као ни потпис и печат, поред чега нису присутни ни трагови који би указивали да је печат постојао. Датум је половином XIX века дописан руком монаха Никандра – „У години 6925, 10. априла“ (1417, 10. април). На полеђини повеље налази се Никандрова белешка која гласи: „Хрисовѡль деспота Гръгѡра съ братѡмъ и копѡе егѡ въ немъ данъ Хиландарѡ. В нем же ѡписѡеть како дарѡеть монастырю селѡ Ораховиць со всѡми его принадлежащими синорами и проча тамошнаѡ вѣчно.“⁵ Монах је затим црвеном бојом додао број 90, док је Порфирије Успенски обичном оловком дописао: „6925 год.“ и мастилом: „19“.⁶

У хиландарском архиву налази се и препис повеље Хил. 79 – сигнатура А 6/12, бр. 79 П, који је начинио монах Никандар половином XIX века, стављајући исти датум: „Данъ в' лкто ѡт созданїѡ мира S.C.K.E. априлѡ 10. ден“, као и потпуно прерађени, произвољан потпис (црвеном

¹ Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*. Хиландарски зборник 10 (1998) 79; Ђ. Бубало, *Повеље Маре Бранковић и синова јој Гргура, Ђурђа и Лазара манастиру Хиландару*, Прилози за КИФ 65–66, 1–4 (1999–2000), Београд 2001, 80, нап. 12.

² Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79; Ђ. Бубало, *Повеље*, 80.

³ Исто.

⁴ С. Новаковић, *Законски споменици*, 464–465; Ђ. Бубало, *Повеље*, 80–81, 100–105.

⁵ Будући да не располажемо фотографијом полеђине исправе, текст и читање белешке доносимо према: Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79.

⁶ Исто.

Повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара и мати им Маре Хиландару

бојом), који не одражава реалну власт Вуковића: „Во христа бога благовѣрныи деспотъ Гръгоръ съ братіамъ господарь серблемь подѣнаю и западнимъ странама“.⁷

Ранија издања

Повељу Хил. 79 преписао је Порфирије Успенски, док је његов препис објавио В. Корабљев у комбинацији са делом Даничићевог издања друге повеље.⁸ Прва два, као и последња два реда текста са датумом, доноси Д. Синдик: *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, Хиландарски зборник 10 (1998) 79: „По прѣнеизреч(е)н'номоу м(и)л(о)ср(ь)дїю вл[а]д[и]кы мокго прѣблага ми |2| Х(ри)с(т)а, азъ равь Х(рист)оу моемоу Гръгоурь Вльковыкь, и брат(ь) ми |3| Гюрьг(ь)“ и „нїа Х(ристо)ва, и да се прич'те къ в'сѣмь нечъстивїимь, и поплював 'шїим(ь) Ї(с)у(са) Х(рист)а |28| с(ы)на Б[о]жїа, рек'шїимь: Кръвь ко на нас(ь) и на чедѣхъ нашїихъ. (Руком монаха Никандра: Въ лѣто 5. Ц. КѢ. м(ѣс)ца априлїа 10. дан[ь])“. Комплетно издање приредио је Ђорђе Бубало: *Повеље Маре Бранковић и синова јој Гргура, Ђурђа и Лазара манастиру Хиландару*, Прилози за КЈИФ 65–66 1–4 (1999–2000) 77–105, доносићи фотографије обе исправе (Хил. 79 и Хил. 80), упоредни текст на старосрпском језику, као и анализу повеља.

I

*Текст повеље**

+ По прѣнеизреч(е)н'номоу м(и)л(о)ср(ь)дїю вл[а]д[и]кы мокго прѣблага ми |2| Х(ри)с(т)а, азъ равь Х(рист)оу моемоу Гръгоурь Вльковыкь, и брат(ь) ми |3| Гюрьг(ь), и Лазарь и вл(а)гочъстива и х(рист)олюбїваа госпогга и м(а)ти |4| наша Мара, пишемо въ оувѣд[ѣ]нїе вьсѣмь, како прїидоше къ |5| намъ старци ѿт[ъ] ч(ь)стнїе и ц(а)р(ь)скыє лаври хїландар'скыє, кѹр(ь) Сїмонь, |6| и кѹр(ь) Θεωфань, и Грїгорїе, и сповѣдаше ни ѿ ноужди монасти|7|р'скои како им' соу Тоур'ци метохиє проузели, а

⁷ Сигнатура преписа, као и читање и анализа датума и потписа, према: М. Благојевић, *Господари Срба и Подунавља – Прилог српској дипломатици*, ИГ 1–2 (1983) 49 (објављено и у зборнику радова истог аутора, под готово истим насловом: *Господари Срба и Подунавља*, Немањићи и Лазаревићи и српска средњовековна државност, Београд 2004, 311). Видети и: Ђ. Бубало, *Повеље*, 81, нап. 16.

⁸ Видети: II (Хил. 80) *Ранија издања* у овом раду.

* Редакција издања и превода: В. Поломац.

дроуге имь поплѣ|8|нкне и пороблѣне вт[ь] междоусоб'не рати. Мы же в томь съвѣщав' |9|ше се, и видѣв'ше вса краснаа мира сего сѣнь мимоходѣца, |10| и прѣжде нас(ь) бывшіих(ь) господ[ь], ц(а)рь и краль многими лѣти господ[ь]|11|ствовав'шіих(ь), и бес памяти бывшіих(ь) єдинѣх' же память имоу|12|цїих(ь) иже добра дела сътворшіих(ь), и в(о)ж(ь)с(т)в(ь)ніе цр(ь)квы въздвиг'шіих(ь), тѣ|13|м'же и мыи сѣмь рев'ноующе, противоу силѣ нашеи, принесохом(ь) |14| м(а)т(е)ри Б[о]жїи Хїландар'скои малое сїе приношенїе. Гело Ораховь|15|ць с виногради, с нивами, с ливад[а]ми, сь швокыкьмь, с врьтови, |16| с водѣницами, и сь вѣми мегтами цо си є дрьжаль Ораховьць |17| вѣка, тои да си дрьжи Хїландарь невт[ь]кмакмо до вѣка. И моли|18|мо и запрѣщамо, кгоже Б(о)г(ь) изволить по нас(ь) облад[а]ти сїєю землєк|19|ю, а или вт[ь] сьродникь наших(ь), а или вт[ь] иног(о) племене, сїемоу невт[ь]к|20|макмоу быти м(а)т(е)ри Б[о]жїи Хиландар'скои, нь паче и потвержденнє, |21| такоже и мыи видѣвше записанїа прѣжде нас(ь) бывшіих(ь) господ[ь] ц[а]рь и кра|22|ль, не потворисмо, нь паче и потвердисмо. Кто ли дрьзнеть сїа |23| потворити врагум(ь) наставлєнь, такови да боудет(ь) проклеть вт[ь] Г(оспод)а Б(о)га |24| вседрьжитєла, и да поразить кго сила ч(ь)стнаг(о) и животворєщаго |25| кр(ь)ста Х(ри)с(то)ва, и вѣмѣсто помощи да боудеть ємоу соупьрница м(а)ти |26| Б[о]жїа Хїландар'ска, и с(вє)ты Сүмєвнь, и с(вє)ты Сава вь д(ь)нь страшнаго испыта|27|нїа Х(ри)с(то)ва, и да се прич'те кь вѣмь нечєстивїимь, и поплював'шіим(ь) І(с)ус(а) Х(рист)а |28| с(ы)на Б[о]жїа, рек'шіимь: Крєвь кго на нас(ь) и на чєдѣхь нашїихь.

Касније дописано: Вѣ лѣто 5. Ц. КѢ. м(ѣ)с(є)ца апрїлїа 10. ден[ь].

Превод

По неисказаному милосрђу Владике мога преблагот ми Христа, ја – раб Христу моме – Гргур Вуковић, и брат ми Ђурађ, и Лазар, и благочастива и христољубива госпођа и мати наша Мара, пишемо свима у знање како дођоше к нама старци часне и царске Лавре хиландарске, кир Симон, кир Теофан и Григорије, и говорише нам о потребама манастирским, како су им Турци метохије узели, а друге су им поплењене и поробљене у међусобном рату. Саветујући се пак о томе, и видевши све лепоте овог света као сен пролазне, и господу, цареве и краљеве

Повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара и мати им Маре Хиландару

који пре нас бејаху и многим летима владаху, и [у време] без памети бејаху јединима који памет имађаху [и] који добра дела ствараху, и божанствене цркве подизаху, тако и ми овим ревностно, упркос моћи нашој, принесосмо Матери Божијој Хиландарској овај мали дар: село Ораховац с виноградима, с њивама, с ливадама, с воћњацима, с вртovima, с воденицама, и са свим међама које је држао Ораховац одувек, то да не буде одузето Хиландару довека.

И молимо и заповедамо ономе кога Бог одреди да после нас влада овом земљом, било да је од сродника наших или од другог рода, да ово не буде отето Матери Божијој Хиландарској, него још и потврђено, као што и ми, видевши записанија госпoде и царева и краљева који пре нас бејаху, не нарушисмо, већ потврдисмо. Ко се дрзне да ово наруши врагом подстакнут, такав да буде проклет од Господа Бога Сведржитеља, и да га порази сила часног и животворног крста Христовог, и уместо помоћи да му буде супарница Мати Божија Хиландарска, и свети Симеон и свети Сава, у дан страшног Христовог суда, и да се приброји свима нечастивима, и онима који су поплљували Исуса Христа сина Божијег, који су рекли: „Крв његова на нас и на децу нашу“.

Касније дописано: У години 6925, 10. априла.

II

(Хил. 80)

[XV–XVI век]

Опис исправе

Повеља Хил. 80, која представља аутентичан препис данас непознатог оригинала, налази се у хиландарском архиву (АХС) под бројем 80, топографска сигнатура А 6/13. Фотографије исправе чувају се у Архиву САНУ – број 8876/Л–111, као и у Народној библиотеци Србије – Ф 2808, док се у Архиву Србије налази фото-слајд (А 6/13).⁹ Повеља је написана у 35 редова не рачунајући потпис, црним мастилом, полууставним писмом, на пергаменту дужине 470 мм и ширине која претежно износи 315 мм, крећући се од 290 до 324 мм.¹⁰ Крст на почетку текста повеље, иницијал П који се простире испред прва три реда тек-

⁹ Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79–80; Ђ. Бубало, *Повеље*, 80 (нап. 12), 81.

¹⁰ Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79–80.

ста, као и потпис са крстом испред, написани су црвеним мастилом. Исправа Хил. 80 не садржи датум и печат. На повељи се назиру два коса прореза кроз која је можда пролазила врпца за печат.¹¹ Пергамент на коме је исписан текст повеље садржи оштећења на два места у виду две рупе. Мања рупа овалног облика налази се на крају 13. реда, раздвајајући слоге речи „вѣка”. Већа рупа, такође овална, простире се лево испод мање, испред последњих речи 14, 15. и делимично 16. реда текста. Оштећења на пергаменту, на коме се уочавају и одређене бразде од пресавијања, била су присутна пре састављања повеље, тако да је текст исправе ненарушен. Текст повеље, који се такође одликује правописом Ресавске школе, исписан је кривим редовима, у неким случајевима вијугавим и углавном искошеним надоле, неуједначене дужине и размака.¹²

За разлику од исправе Хил. 79, повеља Хил. 80 садржи и опис међа Ораховца, као и потпис који гласи: + **ВЪ Х(РИ)С(Т)И БЛ(А)ГОВЪРНИ Г(ОСПОДИ)НЪ ГРЪГЪРЪ И Г(ОС)П(ОДИ)НЪ ГЮРЪГЪ И ЛАЗАРЪ И Г(ОС)П(О)ГИ МАРИА**. Потписом је формиран ред који је такође искошен надоле, док су слова у другом делу збијена, а одређене речи можда изостављене. Могуће је да писар није добро предвидео ширину простора, због чега је у другом делу потписа био приморан да сабија слова и избаци поједине речи.¹³ Чини се да су и поједини иницијали исписани црвеним мастилом, вероватно у функцији наглашавања: слово **С** на почетку диспозиције – „Село Ораховъць“ (II, 12), слово **Т** на почетку санкције – „Тои да сѣи вѣѣ дръжитъ“ (II, 24), глас **К** на почетку анатеме – „Кто ли дръзнеть сѣа потворити“ (II, 29–30), као и везник **И** у анатеми, између „Мати Божија Хиландарска“ и „свети Симеон и свети Сава“ – „и с(вѣ)тѣи Сѣмѣонъ и с(вѣ)тѣи Савал“ (II, 33). На полеђини документа налази се стара белешка исписана канцеларијским брзописом, која према читању Д. Синдика гласи: „Хрисовѣла за Хораовницѣ“, затим, рукописом XIX века: „Хрисовѣла за Хораовницѣ“, као и забелешка настала руком монаха Никандра: „Деспота Грѣгѣра съ братѣми данъ

¹¹ Ђ. Бубало, *Повеље*, 81 (нап. 17), 91. Аутор доноси закључак о некадашњем постојању печата и на основу увида у фото-слајд из Архива Србије (А 9/3). Такође, наглашава да скоро исти прорези постоје на хочачкој повељи Бранковића од 15. октобра 1406. године, кроз које је провучена врпца са великим позлаћеним печатом. Исто, 105.

¹² Исто, 81.

¹³ Исто, 82.

Повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара и мати им Маре Хиландару монастирю нашемъ за селѡ Ораховицъ, и пише все по синоромъ“. Другом руком записано је црним мастилом: „Номеръ КВ. 22.“ и црвеном бојом: „Бр. 90“.¹⁴

Ранија издања

У Народној библиотеци Србије чувао се препис хиландарске повеље за село Ораховац из друге половине XVIII века, настао по свему судећи из пера Јована Рајића, који је током друге половине 1758. године провео у Хиландару отприлике два месеца, добивши на увид и преписавши одређени број исправа.¹⁵ Сви преписи хиландарских повеља за које се претпоставља да их је сачинио Јован Рајић, укључујући и ораховачку повељу, били су обједињени у једној свесци повезаној кожним корицама, која се до бомбардовања Београда 6. априла 1941. године налазила у Народној библиотеци Србије, чувајући се под бројем 52.¹⁶ Рајић је у својој *Историји словенских народа* поменуо ораховачку повељу, доносећи интитулацију, део о даровању Ораховца Хиландару и потпис.¹⁷ Овде се налазе и изводи из повеља садржаних у поменутој свесци.¹⁸ Не може се са сигурношћу утврдити да ли је Јован Рајић начинио препис данас непознатог оригинала или његовог преписа, односно повеље Хил. 80.¹⁹ Препис Ј. Рајића познат је на основу издања Ђ. Даничића: *Три србске хрисовуље*, Гласник Друштва србске словесности XI (1859) 141–143 (= *Ситнији списи Ђуре Даничића III, Описи ћирилских рукописа и издања текстова*, прир. Ђ. Трифуновић, Београд 1975,

¹⁴ Читање и транскрипција: Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 80.

¹⁵ Н. Радојчић, *Српски историчар Јован Рајић*, Београд 1952, 38–39; Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд 1978, 8–9; Ђ. Бубало, *Повеље*, 82.

¹⁶ С. Матић, *Опис рукописа Народне библиотеке*, Београд 1952, 221, бр. 554; Ђ. Бубало, *Повеље*, 82, нап. 19.

¹⁷ Ј. Рајић, *Историја словенских народа III*, Нови Сад 2002 (*Исторія разныхъ славенскихъ народовъ наипаче Болгарь, Хорватовъ, и Сербовъ, въ Виеннѣ 1794*), 79; Ђ. Бубало, *Повеље*, 82–83.

¹⁸ Садржај ове збирке преписа утврдио је С. Матић на основу зборника повеља Миклошића и Корабљева. Видети: С. Матић, *Опис рукописа Народне библиотеке*, 221, бр. 554; Ђ. Бубало, *Повеље*, 82, нап. 19.

¹⁹ Исто, 83, 92–94.

IV). Објављујући Рајићев препис 100 година касније, Даничић је све русизме прилагодио српској редакцији.²⁰

Десетак година након Даничићевог издања, скраћену и делимично русификовану верзију повеле издао је и архимандрит Леонид: *Историческое описаніе серпской царской лавры Хиландаря и ея отношенія къ царствамъ сербскому и русскому*, Чтения въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ = посебно издање са истом пагинацијом: Москва 1868, 82. Своје издање начинио је након времена проведеног у Хиландару 1866. године, изоставивши диспозитивни део у коме се наводе међе Ораховца, као и санкцију са претњама. Леонидова русификација текста огледа се у претварању лигатуре **ѣ** у **я**, премда се његово издање у великој мери поклапа са Даничићевим.²¹ Сматра се да је Леонид у Хиландару вероватно имао увид у обе данас сачуване исправе – Хил. 79 и Хил. 80, користећи ипак Даничићево издање као подлогу.²² Оба издања садрже потпис у потпунијем облику у односу на Хил. 80: „**Въ Христа Бога благовѣрныи господинь Грьгоурь и господинь Ћоураѣ и Лазарь и госпожда мати ихъ Мара**“²³, односно: + **Въ Христа Бога благовѣрны Господинь Грьгоурь и Господинь Гоурагь и Лазарь, и госпогя мати ихъ Мара.**“²⁴, док у

²⁰ Даничић на крају издања саопштава: „Съ преписа по руски писаного на свршетку прошлога века, кои е у народной библиотеци у Београду. Што му е было руски, то самъ му променио на србски да бы быо ближе оригиналу“. Ђ. Даничић, *Три србске хрисовуље*, Гласник ДСС 11 (1859) 143; *Ситнији списи Ђуре Даничића III, Описи ћирилских рукописа и издања текстова*, прир. Ђ. Трифуновић, Београд 1975, IV; Видети и: Ђ. Бубало, *Повеље*, 83. Упореди: Г. Томовић, *Томашев натпис о оснивању цркве Благовештења Господњег 1427. године код Ораховца у Метохији*, Косовско-метохијски зборник 1 (1990) 71 (нап. 22).

²¹ Ђ. Бубало, *Повеље*, 84, нап. 26.

²² Исто, нап. 28. Аутор сматра да је мање вероватно да је Леонид имао у рукама оригинал. Будући да су његово и Даничићево издање готово истоветни, то би значило да је Даничић без увида успео да реконструише оригинал који је већ био русификован од стране Јована Рајића. Такође, поређењем са сачуваним оригиналима може се са сигурношћу утврдити да је Леонид одређене повеле издао управо на основу претходних издања, а не на основу оригинала.

²³ Ђ. Даничић, *Три србске хрисовуље*, 143; *Ситнији списи Ђуре Даничића III*, IV.

* Редакција издања и превода: В. Поломац.

²⁴ А. Леонид, *Историческое описаніе серпской царской лавры Хиландаря и ея отношенія къ царствамъ сербскому и русскому*, Москва 1868, 82.

Рајићевој *Историји* стоји: „Во Хрїста Бога благовѣрнїи Господинь Гргурь, и Господинь Ђураѣь, и Лазарь и Госпожа Мати ихъ Мара“.²⁵

Издање за које се сигурно може рећи да је као предмет имало Хил. 80 приредио је Стојан Новаковић: *Законски споменици српских држава средњега века*, Београд 1912 (фототипско издање: 2005), 463, на основу преписа Љ. Ковачевића. С. Новаковић је повељу Хил. 80 објавио у скраћеном облику, изоставивши део нарације, опис међа, као и делове санкције.²⁶ Следеће издање изашло је из пера Василија Корабљева: *Actes de Chilandar, deuxième partie. Actes slaves*, publiés par V. Korablev, Византійскій временникъ 19, С. Петербург 1915, Приложение, 552–553, број 74. Сматрајући да је Хил. 79 извод, Корабљево издање представља компилацију дела преписа Хил. 79 који је саставио Порфирије Успенски и дела Даничићевог текста Хил. 80, што је јасно и навео. Од Даничића је преписао опис међа и потпис, док је од Успенског преузео остатак повеље.²⁷ Последње издање приредио је Ђ. Бубало: *Повеље Маре Бранковић и синова јој Гргура, Ђурђа и Лазара манастиру Хиландару*, Прилози за КЈИФ 65–66 1–4 (1999–2000) 77–105, које садржи фотографију исправе, затим, као што је већ поменуто, упоредни текст Хил. 79 и Хил. 80, као и свеобухватну анализу обе повеље.²⁸

II

Текст повеље*

+ По прѣнеизреч(є)н њомѢ м(и)л(ос)р(ь)дию вл[а]д[ы]кы моѣго прѣвл(а)гааго Х(ри)с(т)а, азъ равь Х(рист)оу моѣмѢ |2| Грьгоурь Вльковик(ь), и братъ моу Гюрьгь²⁹ и Лазарь и вл(а)гоч(ь)стиваа и хр(и)с(т)олюбива |3| г(о)спога и м(а)ти наша Мара, пишемо въ свѣд-[ѣ]нїиє в'сѣмь, како прїдоше |4| к намь стар'цїи ѡт[ъ] ч(ь)стныє и ц(а)р(ь)скыє лаври хилан 'дар 'скыє, кур(ь) Сїмѡн(ь), и (к)ур(ь) Ѳеѡ|5|фань, и Григорїе, и сповѣдаше³⁰ нїи о ноужди манастир(ь)скои,

²⁵ Ј. Рајић, *Историја словенских народа III*, 79.

²⁶ Ђ. Бубало, *Повеље*, 84–85.

²⁷ *Actes de Chilandar II*, 552, 553, нап. 74; Ђ. Бубало, *Повеље*, 85. Упореди: М. Благојевић, *Господари Срба и Подунавља*, 49, нап. 27 (=Немањићи и Лазаревићи, 310, нап. 27).

²⁸ Ђ. Бубало, *Повеље*, 77–105.

²⁹ Даничић: Ђураѣь

³⁰ исповѣдаше

како имь с³¹ Тоур'ци |6| метохије по8зеліи³², а дроуге поплѣнил(и) ѡт[ь] междоусобныхъ рати. Ми ѡт[ь] (!) том(ь) съвѣщав' |7| ше се, и видѣв' ше вса краснаа мира сего тако сѣнь мимоходеща, и прѣжде нас(ь) вы|8|вшіихъ г(о)сподь, ц(а)рь³³ и крал(ь), многими лѣтїи г(о)спод' с-твовавшіих(ь), и безъ |9| паметїи быв' ших(ь), едїнѣх' же памет(ь) имоуціихъ, иже добраа дѣла сътвор' шїихъ, |10| и в(о)ж(ь)ствьные цр(ь)квы въздвигшіихъ, тѣм' же и мы сїимъ ревнующе протївоу |11| силѣ нашеи, и принесохом(ь) м(а)т(е)ры Б(о)жіеи Хилан' дар' скои малое сїиє приношенїе. |12| Село Орахов' ца с виногради, с нивамїи, с ливадамїи, съ овокыкм(ь), с врьтовїи |13| и с воденицамїи, и съ всѣмь мегамїи и правинамїи села Орахов' ца, ѡт[ь] вѣка, |14| и ѡт[ь] ц(а)ра Стефан(а) д(а)ны³⁴. И се мега Орахов' цоу: ѡт[ь] Рыбника из рѣке мимо |15| лоукоу Станков³⁵, 8з врьдоу на Чвхлиноу главоу, тере³⁶ на нивоу Боика |16| діакона оузь врьдоу мимо шоум8 на Козминь виноград[ь], под[ь] нивоу нолика |17| Божика³⁷, прѣко поута на стари синурь мимо Храниноу³⁸ нивоу, под[ь] нивоу |18| Михоника³⁹ прѣко потока Бранкстѣн' скаго, на Славника нивоу, за Браноу стен8 |19| на Кал' ны потокъ, на Кобилїу глав8, на Мильшин(ь)⁴⁰ стоуден' ць, на Ил' чи |20| ский рьвѣникъ⁴¹, до поута кои иде ѡд[ь] Ил' чиць 8 Хочю, тере на Проклетоу |21| нивоу над[ь] Хочом(ь), на Дльвокїи долъ, оуправъ на Дѣдовъ дол(ь), на Трьновць⁴², |22| каако иде поуть ѡт[ь] Шавице, и ѡт[ь] Брьнгаш' че⁴³ мега на Великїи доубь, |23| и ѡт[ь] дь (!) доуба 8 рекоу, и ѡт[ь] петъ (!) ѡд[ь] доуба на

31 соу имь
 32 поузимали
 33 дописано: же
 34 даны
 35 Станковоу
 36 те
 37 Богикта
 38 Храниноу
 39 Михоника
 40 Милашиновъ
 41 ровьникъ
 42 Трьноваць
 43 Брьнгаще

дѣль⁴⁴ коуде доуѣмь иде ѡд[ь] Дѣлан(ь) |24| по дѣлоу до Прохорове
меге, под[ь] Шавицоу до рѣке. Тои да сїи всѣ дръжить Хила|25|н' дарь
неут[ь]кмакмо до вѣка. И м(о)лимо и запрѣщакмо, кгоже Б(о)гь изво-
ли по нас(ь) |26| г(о)сподьствовати земакю сикю⁴⁵, или ѡд[ь] сьрод
'ник(ь) наших(ь), или ѡт[ь] иного плѣмен(е), |27| сикмоу неут[ь]кмакмо
быти м(а)т(е)ри Б(о)жїи Хилан' дар' кои (!), нь паче и потвьрже|28|н
'ноу, такоже и мы видѣвше записаниа прѣжде нас(ь) бьв'ших(ь) г(о)сподь
и ц(а)рьь |29| и краль, не потворисмо нь и⁴⁶ паче и⁴⁷ потвьрдисмо. Кто ли
дрьзнеть сиа по|30|творити врагомь наставлень, таковїи да боудеть
проклети ѡт[ь] Г(оспод)а Б(о)га в'се|31|дрьжителю, и да поразить кго
сила ч(ь)стнаго и животворещаго кр(ь)ста Х(ри)с(то)ва, и вьмѣстѡ |32|
помощи да боудеть кмѡ сѡпор'ница м(а)ти Б(о)жїа Хїлан'дрьскаа (!),
|33| и с(в)етїи⁴⁸ Сїмевнь и с(в)етїи⁴⁹ Саваа, вѣ д(ь)нь страш'наго испита-
ниа⁵⁰ Х(ри)с(то)ва, и да се |34| причте⁵¹ кь всѣм(ь) нечѣстивым(ь)⁵², и
поплював'шїим(ь) І(с)ус(а) Х(ри)с(т)а с(ы)на Б(о)жїа, и рекшїихъ: |35|
Крвьь кго на нас(ь) и чедех(ь) нашихъ⁵³.

+ **ВЪ Х(РИ)С(Т)А БЛ(А)Г(О)СВѢРНИ Г(ОСПО)ДИНЬ ГРЪГЪРЬ И
Г(О)П(О)ДИНЬ ГЮРЪГЪ И ЛАЗАРЬ И Г(О)П(О)ГІА МІРІА**⁵⁴

Превод

По неисказаном милосрђу Владике мога преблагог ми Христа, ја –
раб Христу моме – Гргур Вуковић, и брат ми Ђурић, и Лазар и бла-
гочастива и христољубива госпођа и мати наша Мара, пишемо свима у
знање како дођоше к нама старци часне и царске Лавре хиландарске,
кир Симон, и кир Теофан, и Григорије, и говорише нам о потребама

⁴⁴ и отъ доуба паки на дѣль

⁴⁵ сею земакю

⁴⁶ везник изостављен

⁴⁷ изостављено

⁴⁸ прѣподобьныи

⁴⁹ светитель

⁵⁰ пришьствїа

⁵¹ и да причтеть се

⁵² енчѣстивымъ (грешка)

⁵³ рекшїимъ: възми, възми, распњи кго, и: крвьь кго на насъ и на чедѣхъ нашихъ

⁵⁴ Видети: II (Хил. 80) Ранија издања.

манастирским, како су им Турци метохије узели, а друге попленили у међусобном рату. Саветујући се пак о томе, и видевши све лепоте овог света као сен пролазне, и господу, царева и краљева који пре нас бејаху, и многим летима владаху, и [у време] без памети, бејаху јединима који памет имајаху, који добра дела ствараху, и божанствене цркве подизаху, тако и ми овим ревносно, упркос моћи нашој, принесосмо Матери Божијој Хиландарској овај мали дар: село Ораховац с виноградима, с њивама, с ливадама, с воћњацима, с вртовима и с воденицама, и са свим међама и правима села Ораховца, одувек, и од дана цара Стефана, то да не буде одузето Хиландару довека.

И ово је међа Ораховцу: од Рибника из реке мимо Стајкове луке, уз брдо на Чохлину главу, те на њиву Бојка ђакона, уз брдо мимо шуме на Козмин виноград, под њиву номика Божића, преко пута на стари синор мимо Хранове њиве, под њиву Миховића преко потока Врањестенског, на Славникову њиву, за Врању стену на Кални поток, на Кобиљу главу, на Милшин студенац, на Јанчијски јарак, до пута који иде од Јанчишта у Хочу, те на Проклету њиву над Хочом, на Дубоки дол, право на Дедов дол, на Трновац, како иде пут од Штавице, и од међе Брњашче на Велики дуб, и од дуба у реку, и опет од дуба на део куда иде друм од Дубљана по делу до Прохорове међе, под Штавицу до реке. То све да не буде одузето Хиландару довека.

И молимо и заповедамо онога кога Бог одреди да после нас влада овом земљом, било да је од сродника наших, или од другог рода, да ово не буде отето Матери Божијој Хиландарској, него још и потврђено, као што и ми видевши записанија господе и царева и краљева који пре нас бејаху, не нарушисмо, већ потврдисмо. Ко се дрзне да ово наруши врагом подстакнут, такав да буде проклет од Господа Бога Сведржитеља, и да га порази сила часног и животворног крста Христовог, и уместо помоћи да му буде супарница Мати Божија Хиландарска, и свети Симеон и свети Сава, у дан страшног Христовог суда, и да се приброји свима нечастивима, и онима који су поплували Исуса Христа сина Божијег, и који су рекли: „Крв његова на нас и на децу нашу“.

+ У ХРИСТУ БЛАГОВЕРНИ ГОСПОДИН ГРГУР И ГОСПОДИН ЂУРАЂ И ЛАЗАР И ГОСПОЋА МАРА

Дипломатичке особености

Повеља браће Вуковића и Маре Бранковић Хиландару о поклону села Ораховца сачувана је у две верзије – крађој (Хил. 79) и дужој

(Хил. 80), од којих друга, за разлику од прве, садржи и опис међа дарованог сеоског насеља, као и потпис. Одређене разлике присутне су и у формулацији интервенције и диспозиције, док су приметна и извесна неподударана у лексиси, што не изазива сумњу у аутентичност и веродостојност сачуваних исправа. Повеља Вука Бранковића о даровању села Горње и Доње Гадимље Хиландару, издата у периоду између јула 1389. и 21. новембар 1392, а најдаље до 1396. године, такође је сачувана у две верзије, за које је утврђено да је краћа заправо хиландарски концепт поднет на потврду, док потпуна садржи и опис међа, представљајући оригинал.⁵⁵

Обе повеље почињу симболичном инвокацијом у форми једноставно орнаментисаног крста. Затим следи интитулација (I 1–4; II 1–3), у којој се набрајају синови Вука Бранковића почев од најстаријег, за којима долази њихова мајка Мара. Интитулација је обogaћена девоционом формулом, која у овом случају представља почетак аренге о пореклу власти дарованој од самог Христа, која је учестало коришћена у српској дипломатици од времена цара Душана, јављајући се у више варијанти.⁵⁶ Девоција ове врсте присутна је и у повељи Маре Бранковић и њених синова Дубровчанима, издатој 29. децембра 1405. године⁵⁷, као у повељи Ивана Кастриота и његових синова Хиландару.⁵⁸ Повеље Хил. 79 и Хил. 80 не садрже аренгу. Након интитулације долази промуглација: „пишемo вь оувѣд[ѣ]нїе вьсѣмь“ (I 4), односно „пишемo вь свѣд[ѣ]нїиѣ в'сѣмь“ (II 3), док се на њу надовезује интервенција (I 4–8; II 3–6), која није истоветна у обе исправе. У повељама се говори о томе како су браћи Вуковић и њиховој мајци Мари дошли старци манастира Хиландара, кир Симон, кир Теофан и Григорије, указујући на последице изазване одузимањем и страдањем поседа, настојећи да манастиру обезбеде нова имања. У Хил. 79 наводи се како су део хиландарских поседа узели Турци, док је део страдао и био одузет у

⁵⁵ М. Грковић, *Хрисовуља Вука Бранковића Хиландару*, Прилози за КИФ 43, 1–2 (1977) 59–75; Б. Зарковић, *Повеља Вука Бранковића којом Хиландару поклања сека Горњу и Доњу Гадимљу*, ССА 17 (2018) 127–137; М. Спремић, *Бранковићи и Света Гора*, Друга казивања о Светој Гори, Београд 1977, 84; Ђ. Бубало, *Повеље*, 88, 90, нап. 52.

⁵⁶ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици V. Аренга (Проемиум)*, Глас СКА 95 (1914), 210–211; Ђ. Бубало, *Повеље*, 87, нап. 39.

⁵⁷ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1*, Београд 2006, 151.

⁵⁸ С. Новаковић, *Законски споменици*, 467–468; Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 83; Ђ. Бубало, *Повеље*, 87, нап. 40.

међусобном рату: „како су им Турци метохије узели, а друге су им поплењене и поробљене у међусобном рату“ (I 7–8), мислећи се очигледно на сукобе између Бранковића и Лазаревића.⁵⁹ Са друге стране, на основу формулације садржане у Хил. 80 чини се да је сва кривица сваљена на Османлије и њихове међусобне сукобе: „како су им Турци метохије узели, а друге попленили у међусобном рату“ (II 5–6).

За интервенцијом долази експозиција (I 8–12; II 6–10), у којој се објашњава да су ауктори приступили саветовању надахнути сазнањем о пролазности света и добрим делима својих претходника. Из експозиције произилази диспозиција са одлуком о даровању села Ораховца манастиру Хиландару (I 12–17; II 10–24), са одређеним разликама у формулацији. У Хил. 79 се на диспозитивни део, у коме се наводи да је село даровано са свим имањима и међама, надовезује санкција: „**џо си к дрџкаль Ораховць вѣка, тои да си дрџи Хиландарь неут[ь]кмакмо до вѣка**“ (I 16–17). У Хил. 80 саопштава се да је село Ораховац приложено са виноградима, њивама, ливадама, воћњацима, вртовима и воденицама, као и са свим међама и правима „**ут[ь] вѣка, и ут[ь] ц(а)ра Стефан(а) д(а)ны**“ (II 14). На основу цитиране формулације, Д. Синдик је закључио да су Вуковићи Ораховац потврдили Хиландару као поклон цара Душана.⁶⁰ Заправо, границе атара биле су утврђене у време цара Душана, док је село Ораховац по свему судећи тек повељом браће Вуковића и њихове мајке Маре први пут потчињено црквеном феудалцу, односно Хиландару.⁶¹ За наведеном одредбом следи опис међа, а потом и санкција: „**Тои да сии вѣ дрџитиь Хила[25]н дарь неут[ь]кмакмо до вѣка**.“ (II 24–25).

Опис међа такође говори у прилог веродостојности исправе, будући да ниједним делом атара нису нарушене границе суседних насеља.⁶² У суседству Ораховца лежало је дечанско село Пагаруша, затим

⁵⁹ Исто, 90.

⁶⁰ Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79.

⁶¹ Ђ. Бубало објашњава да је до погрешног тумачења могло доћи услед постојања грешке у Рајићевом препису или услед евентуалне интервенције Ђ. Даничића и вокализације полугласа. Тако у Даничићевом издању, уместо „**д(а)ны**“, стоји „**данни**“, што је навело да је реч о пасивном партиципу глагола дати. У прилог закључку о потврди раније исправе могао је да послужи и део из санкције: „како што и ми видевши записанија господе и царева и краљева који пре нас бејаху, не нарушисмо, већ потврдисмо“. Заправо је реч о фрази, која се јавља и у другим исправама, са функцијом додатног истицања значаја чина обраћања наследницима и упућене молбе за поштовање воље ауктора. Видети: Ђ. Бубало, *Повеље*, 88, нап. 46.

⁶² Исто, 88–89, 90 (нап. 55).

сеоска насеља која су припадала манастиру Светих Арханђела код Призрена – Сењани, Јанчишта, Крушчица и Кострц, као и села која су такође била потчињена Хиландару – Горња и Доња Хоча, Избиште, Ретивље и Трновац. Са атаром Ораховца граничила су се и села у којима су се простирале поједине њиве Дечана и Светих Арханђела, као и властeosка сеоска насеља Рибник и Дубљани.⁶³ Обе повеље завршавају се опширном духовном санкцијом (I 17–22; II 24–29) са обраћањем наследницима да не наруше успостављено и анатемом (I 22–28; II 29–35). Готово исту санкцију садржи и повеља Вука Бранковића Хиландару за села Горња и Доња Гадимља.⁶⁴ Потпис садржи једино Хил. 80, који гласи: „У Христу благоверни господин Гргур и господин Ђурађ и Лазар и госпођа Мара“, док поменути исправа уједно представља и једину повељу међу сачуваним актима Бранковића у којој су ауктори свечано потписани.⁶⁵

Приликом настајања повеља, ни на једној од њих није био забележен датум нити место издавања, што представља изузетак у односу на остале исправе Бранковића.⁶⁶ Због тога се датирање мора извршити приближно, узимањем у обзир блиских историјских догађаја и историјског контекста у коме су повеље могле настати. Као што је поменуто, монах Никандар је у XIX веку на Хил. 79 дописао годину 6925, 10. април (1417, 10. април). Овај датум се у старту мора одбацити, с обзиром да ни Лазар ни Гргур тада нису били у животу. Учествујући у међусобним ратовима Бајазитових синова, Лазар Вуковић је 11. јула 1410. погубљен у Једрену од стране принца Мусе.⁶⁷ Гргур Вуковић је као монах Герасим умро пре 13/14. марта 1408. године, што је уједно и *terminus ante quem* настанка повеље.⁶⁸

⁶³ Б. Зарковић, *Хотачка метохија: први хиландарски посед у Србији*, Краљево 2002, 127, 134, 136; Ђ. Бубало, *Повеље*, 89.

⁶⁴ М. Грковић, *Хрисовуља Вука Бранковића Хиландару*, 72–75; Б. Зарковић, *Повеља Вука Бранковића којом Хиландару поклања сека Горњу и Доњу Гадимљу*, 133; Ђ. Бубало, *Повеље*, 87 (нап. 42), 88 (нап. 46).

⁶⁵ Исто, 89.

⁶⁶ Исто.

⁶⁷ М. Ал. Пурковић, *Кнез и деспот Стефан Лазаревић*, Београд 1978, 96; *Историја српског народа II. Доба борби за очување и обнову државе (1371–1537)*, Београд 1982, 83 (Ј. Калић).

⁶⁸ О датуму Гргуrove смрти видети: Г. Суботић, С. Кисас, *Надгробни натпис Јелене, сестре деспота Јована Угљеше на Маникејској гори*, ЗРВИ 16 (1975) 165, нап. 16, 174, нап. 51; Ђ. Бубало, *Повеље*, 78, 85.

Издавање повеље у канцеларији Вуковића до сада је стављано у различите временске оквири. Даничић је датује 1399–1408⁶⁹, што је преузео и Корабљев.⁷⁰ Архимандрит Леонид исправу ставља у период 1393–1414⁷¹, док је С. Новаковић датује око 1405. године.⁷² В. Ћоровић је на основу погрешне идентификације монаха кир Симона и кир Григорија закључио да је повеља настала крајем 1406. године. Наиме, у повељи Стефана Лазаревића Великој Лаври Св. Атанасија, издатој 5. јануара 1407. године, поред игумана ГенADIЈА и других монаха који су посетили српског деспота, именован се помињу једино монаси кир Симон и кир Григорије.⁷³ Само на основу истих имена, В. Ћоровић их поистовећује са хиландарским старцима који су у првој деценији XV века успели да од браће Вуковић и Маре Бранковић издејствују потчињавање села Ораховца манастиру Хиландару, иако је очигледно да се ради о монасима Велике Лавре. На основу поистовећивања поменутих личности, Ћоровић је закључио да су Светогорци крајем 1406. најпре посетили Вуковиће, од којих су добили повељу за село Ораховац, да би затим посетили и деспота Стефана који им је издао исправу већ почетком јануара наредне године.⁷⁴ Међу сачуваним повељама деспота Стефана издатих Хиландару ниједна није датована 1406. или 1407. годином. У недатованој исправи Стефана Лазаревића Хиландару о приходима од новобрдског сребра, за коју се сматра да је издата 1406/1407. године, наводи да су деспоту дошли „најчаснији међу калуђерима монах господин Јован и најчаснији међу калуђерима свештеницима поп господин Теодор“, чија имена не одговарају именима хиландарских стараца поменутих у повељи за село Ораховац.⁷⁵

М. Благојевић ораховачку повељу смешта у време између 1403. и 1406⁷⁶, док је Д. Синдик датује само пре 14. марта 1408. године.⁷⁷ Ос-

⁶⁹ Ђ. Даничић, *Три србске хрисовуље*, 141; *Ситнији списи Ђуре Даничића III, IV*.

⁷⁰ *Actes de Chilandar II*, 552.

⁷¹ А. Леонид, *Историческое описание*, 80.

⁷² С. Новаковић, *Законски споменици*, 463.

⁷³ А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана: текст, коментари, снимци*. Београд 2007, 237–252.

⁷⁴ В. Ћоровић, *Света Гора и Хиландар до шеснаестог века*, Београд 1985, 165, нап. 72. В. и: Ђ. Бубало, *Повеље*, 85, нап. 32.

⁷⁵ А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана*, 183–185, 188; Ђ. Бубало, *Повеље*, 85, нап. 32.

⁷⁶ М. Благојевић, *Господари Срба и Подунавља*, 49, нап. 29 (=Немањићи и Лазаревићи, 311, нап. 29).

⁷⁷ Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79.

новно питање је када су Вуковићи са мајком Маром били у прилици да самостално издају исправе. Након свргавања 1396, а затим и смрти Вука Бранковића, 6. октобра 1397. године, Турци су његове поседе доделили Лазаревићима, задржавши своје посаде у важним рударским и градским центрима, док су Вуковим наследницима оставили само баштинска имања у Дреници.⁷⁸ До пролећа 1402. године султан Бајазит је Вуковићима вратио одузете територије, тачније оне које су претходно биле дате Лазаревићима, уз обнављање вазалног односа према султану и обавезу ратовања на његовој страни у борби против Монгола.⁷⁹ У бици код Ангоре 28. јула 1402. године заробљен је Вуков најстарији син Гргур, који се ни половином децембра још увек није био вратио из заточеништва. То се може закључити на основу писама Дубровчана Мари и Ђурађу, упућених 12. децембра исте године, у коме изражавају радост јер се Ђурађ здрав вратио мајци, молећи бога да им се и Гргур исто тако здрав ускоро придружи.⁸⁰

Ђурађ се још августа исте године у Цариграду завадио са својим ујаком Стефаном Лазаревићем, што ће кулминирати војним сукобом између Бранковића и Лазаревића у бици на Трипољу код Грачанице на Косову, 21. новембра 1402.⁸¹ Крајем 1403. или у току 1404. године Стефан Лазаревић је пустошио поседе Вуковића на простору Ситнице. Гргур Вуковић се из заробљеништва вратио после 12. децембра 1402, најкасније током 1403, док су турски одреди и војска деспота Стефана

⁷⁸ М. Динић, *Област Бранковића*, Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 154, 159–163; *ИСН II*, 58; М. Спремић, *Бранковићи – обласни господари Косова*, Свети кнез Лазар. Споменица о шестој стогодишњици Косовског боја 1389–1989, Београд 1989, 126–127 (= Прекинут успон: српске земље у позном средњем веку, Београд 2005, 134); М. Шуица, *Вук Бранковић: славни и велможни господин*, Београд 2017², 165–166; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 2020³, 51.

⁷⁹ М. Динић, *Област Бранковића*, 163–166; *ИСН II*, 63–64; М. Благојевић, *Савладарство у српским земљама после смрти цара Уроша*, ЗРВИ 21 (1982) 202; М. Спремић, *Бранковићи – обласни господари Косова*, 127 (= Прекинут успон, 134–135); *Исти, Деспот Ђурађ Бранковић*, 53–54.

⁸⁰ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1*, 147–148; *ИСН II*, 63–64; М. Благојевић, *Савладарство у српским земљама*, 202–203; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 56–58; Ћ. Бубало, *Повеље*, 78, 86.

⁸¹ М. Пурковић, 63, 66; М. Динић, *Област Бранковића*, 164; *ИСН II*, 66–68; М. Спремић, *Бранковићи – обласни господари Косова*, 127 (=Прекинут успон, 135); *Исти, Деспот Ђурађ Бранковић*, 57; Ћ. Бубало, *Повеље*, 77–78, 85–87.

напустили територије Вуковића тек 1404. године.⁸² Прва сачувана исправа након ових догађаја, која потиче из канцеларије Вуковића, издата је Дубровчанима 29. децембра 1405. године у Вучитрну, у којој су потписани сви чланови породице.⁸³ Након издавања разрешнице рачуна дубровачком трговцу Андри Менчетићу 25. марта 1406, од стране Маре, Гргура и Ђурђа, последња двојица су напустила своју област, отишавши султану.⁸⁴ До 1. априла исте године Ђурађ се вратио натраг, како стоји у писму Дубровчана упућеном госпођи Мари, док је Гргур остао код султана.⁸⁵ Његов повратак десио се до 15. октобра 1406. године, када је са браћом Ђурђем и Лазаром и мајком Маром издао повељу којом је хиландарској болници приложено 100 унчи од хотачког трга.⁸⁶

На основу наведених исправа види се да Вуковићи у периоду од 25. марта до 1. априла, а најкасније до 15. октобра 1406. године, поново нису били на окупу у својој области, док повеља за хиландарску болницу међу сачуваним исправама уједно представља и сведочанство у коме се Гргур последњи пут помиње као световно лице.⁸⁷ Сматрајући да је Гргур престао да буде политички активан већ крајем 1406. или током 1407. године, М. Благојевић је закључио да је повеља за село Ораховац издата након 1403, односно у периоду између Гргуровог повратка из монголског заточеништва и 1406. године.⁸⁸ У млетачким исправама из 1407. и 1408. Гргур такође није присутан, мада нема помена ни његове браће Ђурђа и Лазара, који су се свакако налазили у животу, већ се у улози посредника приликом склапања мира са Балшом III јав-

⁸² М. Динић, *Област Бранковића*, 170–171; *ИСН II*, 75; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 58; Ћ. Бубало, *Повеље*, 86.

⁸³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I/1*, 151–154; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 58; Ћ. Бубало, *Повеље*, 78, нап. 7.

⁸⁴ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I/1*, 154; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 59; Ћ. Бубало, *Повеље*, 86.

⁸⁵ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1*, 155–156; М. Благојевић, *Савладарство у српским земљама*, 205; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 59; Ћ. Бубало, *Повеље*, 78 (нап. 8), 86.

⁸⁶ Исто, 86–87, 100–105; М. Спремић, *Бранковићи и Хиландар*, Прекинут успон, 437; Исти, *Бранковићи – обласни господари Косова*, 129 (=Прекинут успон, 137); Исти, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 59.

⁸⁷ Ћ. Бубало, *Повеље*, 86–87.

⁸⁸ М. Благојевић, *Господари Срба и Подунавља*, 49, нап. 29 (=Немањићи и Лазаревићи, 311, нап. 29).

ља једино њихова мајка Мара.⁸⁹ Сматра се да је мало вероватно да су Вуковићи могли да издају даровнице у кратком периоду између поновног стицања поседа у пролеће 1402. и битке код Ангоре, одигране крајем јула исте године. Имајући у виду све наведене чињенице, датовање се може извршити једино у ширем временском распону, између 1403. и датума Гргурове смрти, 13/14. марта 1408. године.⁹⁰

М. Благојевић изнео је мишљење да Хил. 80 представља оригинал или исправу ближу оригиналу, а да је Хил. 79 резултат касније прераде.⁹¹ Са друге стране, Д. Синдик повељу Хил. 79 сматра преписом или остатком оригинала, истичући да је „сачувано“ само 28 редова текста, као и да опис међа и потпис такође нису сачувани, док за Хил. 80 наводи да се ради о концепту или аутентичном препису Хил. 79.⁹² Међутим, Ђ. Бубало је скренуо пажњу на чињеницу да изглед и композиција повеље Хил. 79 не говоре у прилог томе да је реч о остатку оригинала, с обзиром да пергамент ни на који начин није оштећен, док је текст уредно и континуирано исписан крупним и јасно читљивим словима, без икаквих прекида, лакуна, брисања и уметања. С обзиром да повеља садржи скраћену верзију текста, могуће је да је реч о концепту или скраћеном препису. Уколико се размишља о концепту, мало је вероватно да се ради о оном који би био састављен у Хиландару, а затим донет Вуковићима на потврду. То би значило да су хиландарски монаси самоиницијативно одредили композицију исправе, заједно са интитулацијом и осталим деловима повеље, да би она потом била само преписана у канцеларији Вуковића, уз додавање описа међа и потписа.⁹³

⁸⁹ М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 61; Ђ. Бубало, *Повеље*, 86, нап. 36.

⁹⁰ Г. Суботић, С. Кисас, *Надгробни натпис Јелене*, 165, нап. 16, 174, нап. 51; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 59–60; Исти, *Бранковићи и Света Гора*, 86; Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79; Ђ. Бубало, *Повеље*, 78, 85–87.

⁹¹ М. Благојевић, *Господари Срба и Подунавља*, 49 (=Немањићи и Лазаревићи, 311).

⁹² Д. Синдик, *Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару*, 79; Видети и: Ђ. Бубало, *Повеље*, 91, нап. 56.

⁹³ Исто, 90 (нап. 55), 91. Са друге стране, са великом сигурношћу се сматра да краћа повеља Вука Бранковића за села Горњу и Доњу Гадимљу (Хил. 60) представља концепт настао управо у Хиландару (где се и данас чува), и то можда од стране самог монаха Герасима, Вуковог брата. М. Грковић, *Хрисовуља Вука Бранковића Хиландару*, 66–68; Б. Зарковић, *Повеља Вука Бранковића којом Хиландару поклања сека Горњу и Доњу Гадимљу*, 129–130.

Самим тим, Хил. 79 пре може представљати концепт настао у канцеларији Вуковића, с обзиром да је текст формулисан тако да подразумева већ усвојену молбу Хиландараца и окончану правну радњу, са истицањем догађаја и мотива који су проузроковали и подстакли чин даривања.⁹⁴ Такође, карактеристике текста и изглед читаве исправе имају велике сличности са повељом хиландарској болници о уступању прихода са хотачког трга, која је засигурно настала у канцеларији Вуковића, представљајући оригинал (Хил. 76).⁹⁵ Концепт је заиста могао настати у њиховој канцеларији, да би затим био усвојен са делимичним изменама и допунама. Из интервенције је нестало подсећање на чињеницу да су хиландарски поседи страдали и од међусобних сукоба српске господе, што је очигледно било неопходно, с обзиром на измирење Лазаревића и Бранковића, до кога је дошло током 1404. године, док је сва одговорност приписана Турцима. У текст је затим додат опис међа Ораховца, као и потпис.⁹⁶ У овом случају треба имати у виду и да су размирице између синова султана Бајазита у европском делу Османског царства почеле тек 1409. године⁹⁷, осим ако спорна формулација интервенције Хил. 80 не подразумева учешће Турака у српским међусобицама и ратовима на Косову на страни Вуковића.

Са друге стране, судећи према изгледу и месту чувања повеље, исправа Хил. 79 се више може сматрати скраћеним преписом оригиналне повеље, насталим у Хиландару за личне потребе. Да је реч о концепту састављеном у канцеларији ауктора, вероватно не би био приложен хиландарским монасима заједно са оригиналом. Такође, концепти се најчешће одликују неуредним писмом, прецртавањем, уметањем, као и одсуством одређених спољашњих карактеристика, док изглед Хил. 79 указује да је повеља могла представљати део пажљиво писаног црквеног рукописа.⁹⁸

Судећи према изгледу и карактеристикама писма, сматра се да Хил. 80 представља препис оригинала сачињен у Хиландару, чији се настанак може сместити у шири временски интервал XV–XVI века. На то упућује и постојање потписа, као и прорези за врпцу, који су можда настали у циљу подражавања оригинала, који је и сам вероватно садр-

⁹⁴ Ђ. Бубало, *Повеље*, 80, нап. 14, 91.

⁹⁵ Исто, 91, 100–105.

⁹⁶ Исто, 91.

⁹⁷ Исто, 93.

⁹⁸ Исто, 92, 94.

жао печат са врпцом провученом кроз прорезе, као у случају повеље хиландарској болници истих ауктора.⁹⁹ Као што је поменуто, потпис који садржи повеља Хил. 80 нешто је краћи у односу на онај који доноси Јован Рајић, а затим и Ђ. Даничић. На самом почетку, код Рајића је након „**Вь Христа**“ убачена реч „**Бога**“, која је преузета из девоционе формуле повеље, док је између речи „**госпожда**“ и „**Мара**“ уметнуто „**мати ихъ**“.¹⁰⁰

Имајући у виду начин на који је Јован Рајић поступао приликом преписивања других исправа, може се закључити да је текстове повеља у највећој мери доносио верно, чинећи одређене фонетске, морфолошке и правописне промене, док је потписе преписивао или дословно или вршећи одређене интервенције у виду додавања епитета које је преузимао из самих повеља.¹⁰¹ Уколико је Јован Рајић доследно преписао потпис са оригинала, онда је преписивач који је сачинио Хил. 80 можда немаром испустио реч „**бога**“, док је епитет „**мати их**“ морао изоставити услед недостатка простора који није добро предвидео. У случају да је Рајић приликом преписивања користио повељу Хил. 80, уносећи самоиницијативно речи из интитулације у потпис, могло би се закључити да оригинал још у његово време није постојао, а да је потпис садржан у Хил. 80 дословно преузет из оригинала.¹⁰²

Одређене разлике између Рајићевог издања са једне и Хил. 79 и Хил. 80 са друге стране приметне су и у санкцији. У повељама Хил. 79 и Хил. 80 Сава и Симеон ословљени су као „**свети**“, док је у Рајићевом препису Симеон означен као „**преподобни**“, а Сава као „**светитељ**“¹⁰³, при чему су сва три епитета иначе присутна у српским повељама.¹⁰⁴ Такође, у исправама Хил. 79 и Хил. 80 прети се даном страшног Христовог **испитаниа** (I, ред 26–27; II 33), док је у Рајићевом (Даничићевом) издању ова реч замењена речју **пришьствиа**. Даље у анатеми у повељама стоји: **рекшиихъ: Крвьвь кгѡ на нас(ь) и чедех(ь) нашихъ** (I, 28, II 34–35),

⁹⁹ Исто, 91, 105.

¹⁰⁰ Ј. Рајић, *Историја словенских народа III*, 79; Ђ. Даничић, *Три србске хрисовуље*, 143; *Ситнији списи Ђуре Даничића III, IV*; Ђ. Бубало, *Повеље*, 93.

¹⁰¹ Исто, 92–93.

¹⁰² Исто, 93.

¹⁰³ Ђ. Даничић, *Три србске хрисовуље*, 142.

¹⁰⁴ П. Ђорђић, *Помени св. Саве у нашим старим споменицима*, Светосавски зборник 2. Извори. Посебна издања СКА СХХV, Друштвени и историски списи 50, Београд 1939, 193–212; Ђ. Бубало, *Повеље*, 93.

док Рајић дословно преузима цитат из Јеванђеља по Јовану: *рекъшимъ: възми, възми, распъни кго, и: кръвь кго на насъ и на чедѣхъ нашихъ.*¹⁰⁵

Просопографски подаци

Следећи просопографски подаци објашњени су у ранијим бројевима *Старог српског архива*: **Гргур Вуковић Бранковић, Ђурађ Вуковић Бранковић, Лазар Вуковић Бранковић, Мара Бранковић, Милша (властелин), свети Сава, свети Симеон.** Према *Прегледу*, ССА 10 (2011), XXXV–LXVIII (Д. Јечменица).

Бојко Ђакон, II (исправа), 15–16 (ред у издању извора) – личност која се јавља као поседник њиве у међама Ораховца

Григорије, I, 6; II, 5 – хиландарски старац

Кир Симон, I, 5; II, 4 – хиландарски старац

Кир Теофан, I, 6; II, 4–5 – хиландарски старац

Номик Божић, II, 16–17 – личност чијим се именом одређује њива у међама Ораховца; вероватно је живео у овом селу обављајући функцију локалног пароха и номика. Сматра се да је највероватније био настањен у селу Ораховцу, где је као локални парох обављао и функцију номика. У пресудама поротног суда из 1454. године о тесању међа између Хоче и Јанчишта североисточно од Ораховца, и између хиландарских и светоарханђеловских поседа код села Момуше и Нистре, југоисточно од Ораховца, међу сведоцима помиње се Божић Мзија из Брњашче, села такође суседног Ораховцу..

Литература: Ђ. Бубало, *Српски номици*, Београд 2004, 120–121; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 77.

Прохор, II, 24 – протопоп и властеличић који је спадао и у ред попова баштиника; прве поседе стекао је даровањем од стране краљева Милутина и Стефана Дечанског, као и куповином, потчинивши их током владавине краља Душана, у периоду између 1331. и 1337. године, манастиру Дечани. Од краља Душана добио је дар у виду земље попа Богдана са вртовима, виноградима и млиновима, као и земље краљевих псара у Брњашчи, што је забележено у другој и трећој дечанској хрисовуљи (1331; 1343/45). Према трећој дечанској хрисовуљи, у поседу протопопа Прохора наводи се и Црква Св. Прокопија, једна њива и стари врт, које је вероватно такође добио од краља Душана, док је село Зерзево (данашње Зрзе југозападно од Ораховца), које се некада нала-

¹⁰⁵ Ђ. Даничић, *Три србске хрисовуље*, 143; Ђ. Бубало, *Повеље*, 93.

Повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара и мати им Маре Хиландару

зило у поседу еклесијарха Василија Леондичевића, стекао као условно добро. Прохор је на дечанском властелинству као протопоп обављао функцију намесника хвостанског епископа, надзирући и духовни рад попова, док је за држање села Зерзева манастиру дуговао „војничку службу“ оличену у обавези градобљуденија, односно стражарења и чувања „града“, у овом случају манастирског утврђења, коју је извршавао посредством својих зависних људи. Према повељи браће Вуковића и њихове мајке Маре, део атара Ораховца према Дубљанима и Штавици допирао је до Прохорове међе, граничећи се са селом Брњашча, где је протопоп некада држао земљу.

Литература: П. Ивић - М. Грковић, *Дечанске хрисовуље*, Нови Сад 1976, 138–139 (ДХ II), 264–265 (ДХ III); Р. Ивановић, *Дечанско властелинство*, ИЧ 4 (1952–1953), Београд 1954, 193; М. Копривица, *Протопоп Прохор, свештеник и властеличић на дечанском властелинству у XIV веку*, БИГ 2 (2011) 75–89; Иста, *Попови и протопопови Српске цркве у средњем веку*, Ниш 2012, 94–95, 101, 162, 165–169, 176.

Славник, II, 18 – личност по којој је названа њива која је представљала међник Ораховца

Стајко, II 15 – личност чијим је именом одређена лука у међама Ораховца

Храна Миховић, II, 17–18 – тренутни или некадашњи власник њиве која се јавља у функцији међника Ораховца

Литература: Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Важнији појмови и установе

Следећи појмови и установе објашњени су у ранијим бројевима *Старог српског архива*: **виноград**, **владика**, **воденица**, **врт**, **господа**, **господин**, **госпођа**, **ђакон**, **записаније**, **краљ**, **крв**, **међа**, **метохија**, **њива**, **село**, **синор**, **старац/старци**, **Стефан**, **студенац**, лука, дол, дуб, друм, **цар**, **црква**, **шума**. Према *Прегледу*, ССА 10 (2011), XXXV–LXVIII (Д. Јечменица); **воћњак/воћњаци**, ССА 11 (2012), 84; **кир**, ССА 17 (2018); **чеда (чељад)**, ССА 16 (2017), 81–82.

Номик (номикъ), II, 16 – јавни бележник, писар, задужен за састављање и писање приватно-правних уговора, као и давање правних савета у замену за новчану надокнаду. Функцију номика, који представљају установу византијског порекла, у Византијском царству су најчешће обављали припадници свештеничког слоја. Правни акти које су састављали номици захтевали су присуство сведока, у чијој улози су

се и сами могли наћи. Иако се у сачуваним српским изворима номик први пут јавља у повељи краља Милутина манастиру Светог Ђорђа Скоропостижног код Скопља (1300), Србима је установа номика вероватно била позната од времена освајања византијских територија крајем XII и почетком XIII века. У српским средњовековним изворима номици се јављају у Скопљу, Призрену, Новом Брду и Трепчи, тачније на просторима који су се раније налазили под јачим византијским утицајем. Предмет сачуваних исправа српских номика јесте купопродаја, завештање, посињавање, измирење рачуна између странака, а у једном случају чак и пресуда о земљишној парници која спада у област јавног права.

Литература: Ђ. Бубало, *Номик*, у: *Лексикон српског средњег века*, ур. С. Ђирковић, Р. Михаљчић, Београд 1999, 445–446; Ђ. Бубало, *Српски номици*, Београд 2004, 49–110.

Топографски подаци

Следећи топографски подаци објашњени су у ранијим свескама *Старог српског архива*: **Јанчиште (Јанчишта), Хиландар**. Према *Прегледу*, ССА 10 (2011), XXXV–LXVIII (Д. Јечменица); **Ораховац**, ССА 15 (2016), 129; **Трновац (Трновци), Хоча**, ССА 13 (2014), 129.

Брњашча, II, 22 – данас село Брњача 6 km југозападно од Ораховца. Од Брњашче и Штавице полазио је локални пут према селу Ораховцу, чинећи један од међника овог насеља. У средњовековној Брњашчи налазили су се поседи протопопа Прохора, потчињеног манастиру Дечани, као и поседи Св. Арханђела код Призрена. У попису Скадарског санцака из 1485. наводе се села Доња и Горња Брњаш(ча) у нахији Призрен, док је у попису Призренског санцака из 1571. године, у нахији Хоча, забележено село Доња Брњача са мезром Горњом Брњачом у суседству.

Литература: П. Ивић, М. Грковић, *Дечанске хрисовуље*, Нови Сад 1976, 138–139 (ДХ II), 264–265 (ДХ III); С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, Београд 2003, 93, 124, 188; S. Pulaha, *Defteri i regjistrimit të sanxhakut të Shkodrës i vitit 1485, I–II*, Tiranë 1974, 220–221, 240; Т. Катих, *Опширни попис Призренског санцака из 1571. године*, Београд 2010, 243–244; М. Пешикан, *Топонимија слива Белог Дрима у два турска тештера*, Ономатолошки прилози II (1981) 76; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, Ономатолошки прилози VII (1986) 20; М. Букумирић, *Из ономастике Метохи-*

Повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара и мати им Маре Хиландару

је. Ономатолошки прилози V (1984) 434–435; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 127, 134 (нап. 69); М. Копривица, *Протопоп Прохор*, 84–85; Иста, *Попови и протопопови*, 168; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 74.

Велики дуб, II, 22 – међник Ораховца

Врања стена, II, 18 – међник између села Ораховца и светоарханђеловског забела Крушчице (данашњи потес Коршица у селу Затрић северно од Ораховца); данас постоји планински врх Вранстена (761 m) северно од Ораховца.

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 43, 55, 93, 124, 197; Г. Томовић, *Манастир Светог Ђорђа и село Уложистица на Дреници*, Хиландарски зборник 13 (2011) 12–13; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Врањестенски поток, II, 18 – поток који је протичао кроз Врању стену представљајући међник између Ораховца и светоарханђеловског забела Крушчице

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 93, 124; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Дедов дол, II, 21 – топоним који се јавља у функцији међника Ораховца на потезу између Горње Хоче и Трновца; непознат; данас постоји потес Бабин дол

М. Букумирић, *Из ономастике Метохије*, 438; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 127.

Дубљани, II, 23 – село које се у повељи браће Вуковића и Маре Бранковић јавља као насеље одакле је ишао локални пут, представљајући једним делом међник Ораховца. Налазило се и у суседству светоарханђеловског села Сењани. Данас постоји потес Дубљани у насељу Ораховац, који чине долина и брежуљак северно од Брњаче, смештен јужно од потеса Сењани, као и Дубљанско брдо, које захвата делове атара села Горњи Поточани и Брњача. Село се под називом Дубљан јавља и у попису Призренског санџака из 1571. године, унутар нахије Хоча.

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 43, 93; Т. Катић, *Опширни попис Призренског санџака*, 229; М. Букумирић, *Из ономастике Метохије*, 435, 438; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 26; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 70, 75 (видети и карту); Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 127.

Дубоки дол, II, 21 – међник Ораховца на потезу између Горње Хоче и Трновца; наводи се и у међама хиландарске Хотачке метохије у

другом препису повеље краља Стефана Дечанског Хиландару (8. фебруар 1327).

Литература: С. Мишић, *Повеља краља Стефана Уроша III манастиру Хиландару*, ССА 5 (2006) 72, 74; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 102, 127.

Јанчијски јарак, II, 19–20 – урвина у селу Јанчиште североисточно од Ораховца; у повељи се наводи као ораховачки међник према забелу Крушчици и Јанчишту

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 102–103, 133, 195; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 28; Г. Томовић, *Манастир Светог Борђа и село Уложишта на Дреници*, 13; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Кални поток, II, 19 – међник села Ораховца према забелу Крушчици; представља један од многих потока на планини Милановац; данас постоји потес Калина који се простире у делу атара села Велика Хоча

Литература: М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 28; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Кобиља глава, II, 19 – међник Ораховца и светоарханђеловског забела Крушчице; данас постоји брдо Кобиљеглава између Градишта и Равне шуме, северозападно од Ораховца. У попису Призренског санџака из 1571. године, у нахији Хоча, забележено је село Кобиља Глава које се налазило код данашњег Лапушника у Горњој Дреници, североисточно од Суве Реке, тако да га не треба мешати са истоименим средњовековним топонимом у суседству Ораховца. Топоним Кобиља Глава јавља се и у Топлици, као међник светоарханђеловског села Тудорче.

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 93, 108, 124, 138, 196, 208; Т. Катић, *Опширни попис Призренског санџака*, 147, нап. 214; 230–231, нап. 139; М. Букумирић, *Из ономастике Метохије*, 439; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 28; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 76, нап. 41 (видети и карту); Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Козмин виноград, II, 16 – међник Ораховца

Милшин студенац, II, 19 – међник села Ораховца према забелу Крушчици. У светоарханђеловској хрисовуљи се приликом одређивања међа забелу Крушчици уместо Милшиног студенца наводе Милшина селишта, која су се налазила на простору данашњег села Милановац на истоименој планини, између брда Кобиља Глава и сеоских насеља

Јанчиште и Острозуб. Топоними носе назив по Милши, властелину краља Милутина, познатог на основу повеље краља Душана из 1336/1337. године о потврди дара његове жене Радославе Хиландару (манастир Св. Ђорђа и село Уложиште). Радослава се након смрти свог супруга Милше преселила на имање које јој је даровао краљ Милутин, потврђено од стране краља Стефана Дечанског. То би значило да је село у суседству Ораховца које је Милша држао у време краља Милутина у наредном периоду запустело, тако да се у време издавања светоарханђеловске хрисовуље помиње као селиште, док се почетком XV века на месту селишта налазио само студенац, назван такође по некадашњем власнику.

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 93, 124, 199; С. Марјановић-Душанић – Т. Суботин-Голубовић, *Повеља краља Стефана Душана манастиру Хиландару. Потврда о поклону манастира Св. Ђорђа и села Уложишта који је приложила Милшина жена Радослава*, ССА 9 (2010) 63–73; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 11, 32, 111, скица III; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 76, нап. 41 (видети и карту); Иста, *Манастир Светог Ђорђа и село Уложишта на Дреници*, 7–14 (видети и карту); Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126–127, нап. 22.

Проклета њива, II, 20–21 – међник Ораховца према Хочи

Прохорова међа, II, 24 – међник Ораховца према Брњашчи; налазио се јужно од Дубљана и Штавице, где је пролазио и локални пут. У другом препису повеље краља Стефана Дечанског Хиландару од 8. фебруара 1327. године јавља се *Прохоров студенац*, као међник манастирске метохије према Ораховцу. Прохорова међа и Прохоров студенац односе се на посед протопопа Прохора, властеличића манастира Дечани, који је имао баштинску земљу у селу Брњашча.

Литература: С. Мишић, *Повеља краља Стефана Уроша III манастиру Хиландару*, ССА 5 (2006) 72, 74, 80; П. Ивић – М. Грковић, *Дечанске хрисовуље*, 138–138 (ДХ III); 263–265 (ДХ III); М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 36; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 75 (видети и карту); Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 102, 125, 127; М. Копривица, *Протопоп Прохор*, 84–85; Иста, *Попови и протопопови*, 162, 165–169.

Путеви који се наводе у функцији међника Ораховца: пут који је ишао од Јанчишта у Хочу (II, 20); пут који је водио из Штавице и Брњашче за Ораховац (II 22); пут који иде из Штавице делом до Прохорове међе (II, 23–24).

Литература: Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 127.

Рибник, II, 14 – некадашње село у суседству Ораховца; данас постоји истоимени потес између Брњаче и Ораховца. Село Рибник простирало се у близини Рибничке реке (данас Рибник или Римник), која протиче западно од Ораховца, уливајући се у Стару реку. Рибничка река јавља се као међник Ораховца (II 14, 24), али и као међник светоарханђеловског села Сењани, данашњег потеса између Брњаче и Рибника. У османском попису Призренског санџака из 1571. године забележена су сеоска насеља Горњи и (Доњи) Рибник, која су припадала нахији Хоча. У Призренском санџаку 1571. године, у нахији Хоча, постојала су села Горњи и Доњи Рибник. Ово насеље не треба мешати са Рибником код Призрена, у коме је цар Урош издао неколико повеља.

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 93, 124, 205; Т. Катић, *Опширни попис Призренског санџака*, 174–175; 242–243; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 38; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 74 (видети и карту); Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126, нап. 16.

Славникова њива, II, 18 – топоним који се јавља као међник Ораховца

Стајкова лука, II, 15 – међник Ораховца

стари синор, II, 17 – међник који је некада одвајао Ораховац од села Сењана или Дубљана

Литература: Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Чохлина глава, II, 15 – међник села Ораховац на потезу од Рибника према забелу Крушчици; можда се односи на ораховачки топоним Толица

Литература: М. Букумирић, *Из ономастике Метохије*, 439; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 45; Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 126.

Штавица, II, 22, 24 – село западно од Ораховца одакле је ишао локални пут; налазило се код ушћа Старе реке у Рибник. И. С. Јастребов наводи да се налазило на пола сата хода западно од Ораховца, на месту где се спајају потоци Врело и Духло. Данас постоји потес Штавица 2–2,5 км југозападно од Ораховца према Брњачи, као и топоним Штавичко гробље код Ораховца, које више нема функцију сахрањивања. У светоарханђеловској хрисовуљи помиње се као село Ставица, у коме су манастиру били потчињени поп Трошан са браћом Толојем и Прибојем, заједно са својим поседима, као и ступ земље под називом Долац (данас потес Грдолац поред реке Римник, наспрам Штавичког

Повеља браће Гргура, Ђурђа и Лазара и мати им Маре Хиландару

гробља у Ораховцу). Под истим називом јавља се и у попису Призренског санџака из 1571. године, у нахији Хоча. Село Штавица очувало се до почетка XIX века.

Литература: С. Мишић, Т. Суботин-Голубовић, *Светоарханђеловска хрисовуља*, 68, 80, 92, 123, 207; И. Јстребовъ, *Стара Србија и Албанија*, Споменик СКА ХLI, други разред 36 (1904) 56; М. Букумирић, *Из ономастике Метохије*, 440; М. Пешикан, *Стара имена из доњег Подримља*, 41; Г. Томовић, *Томашев натпис*, 74 (видети и карту); Б. Зарковић, *Хотачка метохија*, 109, 116–117 (нап. 86), 125, 127, 134 (нап. 68); М. Благојевић, *Хиландарски поседи на Косову и Метохији (XII–XV век)*, Хиландарски зборник 12 (2008) 26–27.

Marina Štetić
University of Belgrade
Faculty of Philosophy
Center for Historical Geography
and Historical Demography

**THE CHARTER OF THE BROTHERS GRGUR, ĐURAĐ, AND LAZAR
VUKOVIĆ AND THEIR MOTHER MARA TO THE HILANDAR
MONASTERY FOR THE ORAHOVAC VILLAGE**

(Hil. 79 and Hil. 80)

[1403 – 13/14. март 1408]

Summary

The subject of the paper is the charter of the brothers Grgur, Đurađ and Lazar Vuković (Branković) and their mother Mara, issued in the period between 1403. and 13th/14th of March 1408, by which the village of Orahovac in present-day Me-tohija, which borders were established during the reign of Emperor Stefan Dušan, was bestowed to the Hilandar Monastery. The original charter was lost, but two versions with authentic content were preserved – shorter (Hil. 79, signature A 6/12) and longer (Hil. 80, signature A 6/13), both written on parchments in the Old Serbian language and kept in the Hilandar monastery. The more complete version, unlike the shorter one, contains a description of the boundaries of Orahovac, as well as a signature. On the shorter, Hil. 79 the wrong date is found, added in the 19th century. Hil. 79 most likely represents a Hilandarian transcript of the original, made during the 15th century, or perhaps a concept created in Vuković's office. Judging by the appearance of the charter and the characteristics of the letter, the charter Hil. 80 is a Hilandarian transcript of the original document, which may have been written in the period of the 15th or 16th centuries.

Key words: Grgur, Đurađ, Lazar, Vukovići (Brankovići), Mara Branković, Hilandar, Orahovac, charter, Serbian middle ages